

الله الرحمن الرحيم

راهنمای برنامهٔ درسی

حوزهٔ تربیت و یادگیری

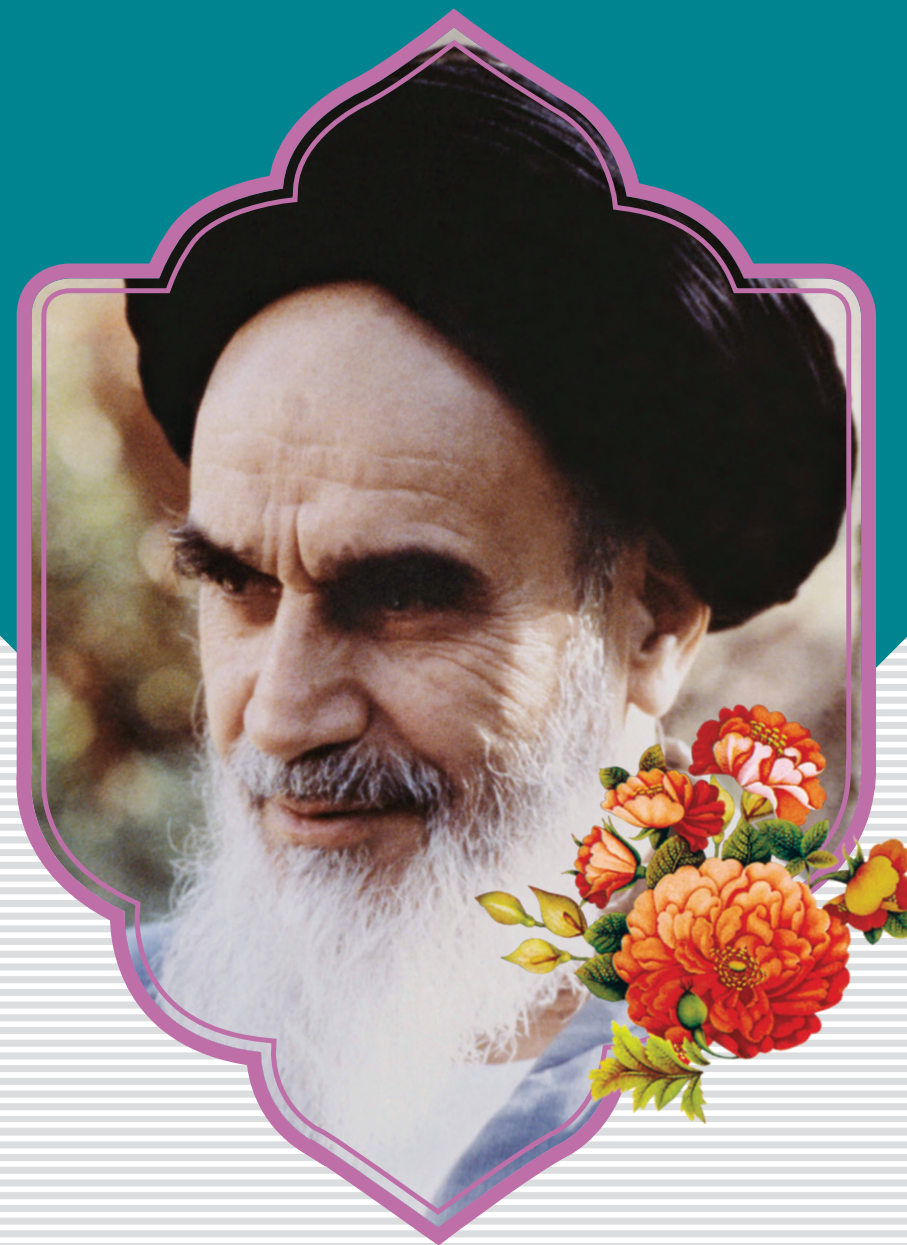
زبان و ادبیات فارسی

▶ وزارت آموزش و پرورش
▶ سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
▶ دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های
درسی ابتدایی و متوسطهٔ نظری

▶ دی‌ماه ۱۴۰۳
▶ (غیرقابل استناد)

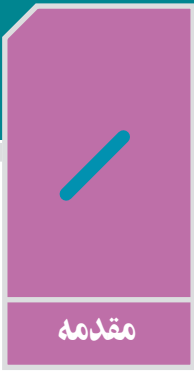

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

«سند تحول یک ریل‌گذاری است؛ سند تحول می‌تواند آموزش و پرورش را به سرمنزل مورد نظر برساند ... ابلاغ قدم اول است، باید کاری کنیم که این سند محقق شود ... برای تحوّل آموزش و پرورش روحیه انقلابی لازم است. روحیه انقلابی یعنی ترس نداشته باشید، ملاحظه کاری نداشته باشید، محافظه کاری نداشته باشید، وقتی تشخیص دادید عمل کنید، اقدام کنید، پیش بروید، به توقف راضی نشوید، کارها را تزئینی انجام ندهید.»

بیانات مقام معظم رهبری علیه السلام در دیدار با جمعی از فرهنگیان

🚩تهیه و تدوین راهنماهای برنامه‌های درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری یکی از گام‌های ضروری در جهت تحقق مطالبات اسناد فرادستی در زمینهٔ برنامه‌ریزی درسی است که باید همانند بند ۴ سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و راهکار ۱-۱ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش تحقق یابد. کلیات و چارچوب حوزه‌های یازده‌گانهٔ تربیت و یادگیری^۱ در فصل هشت برنامهٔ درسی ملّی ارائه شده است، اما تهیه و تدوین راهنمای برنامهٔ درسی این حوزه‌ها، به عنوان بخشی از فرایند تولید برنامه‌های درسی، در ضمن بندهای ۱۱-۴، ۱۱-۵ و ۱۱-۶ از فصل ۱۱ همان سند، به عهده سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی نهاده شده است.^۲

در سال ۱۴۰۱، پس از تهیه و تدوین «طرحوارهٔ اجرایی سازی برنامهٔ درسی ملی در سطح مدرسه» (به مثابهٔ طرح کلان و نقشهٔ راه تولید و تمهید مقدمات لازم برای اجرای برنامهٔ درسی در سطح مدرسه) و تأیید آن در شورای عالی آموزش و پرورش، راهنماهای برنامهٔ درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری به عنوان یکی از گام‌های این نقشهٔ راه در نظر گرفته شده‌اند که به مثابهٔ منبع محتوای تخصصی موضوعی، یکی از مهم‌ترین منابع مورد استفاده در تهیه «راهنمای تفصیلی عنوان درسی» و همچنین، «جدول عناوین دروس» هستند.^۳

آن‌چه پیش رو دارید، راهنمای برنامهٔ درسی حوزهٔ تربیت و یادگیری زبان و ادبیات فارسی است که با استفاده از تجزیه و تحلیل اهداف، سیاست‌ها و اسناد کلان و فرادستی آموزش و پرورش، بررسی مطالعات و پژوهش‌های متنوع (شامل: مطالعات وضعیت‌سنجی، نیازسنجی، تطبیقی مقایسه‌ای و ارزشیابی برنامه‌ها و کتاب‌های درسی پیشین) و تشکیل شوراهای کارگروه‌های کارشناسی، با حضور صاحب‌نظران و متخصصان موضوعی، متخصصان آموزشی تربیتی عمومی و تخصصی و معلمان و دبیران با تجربه، تهیه و تدوین شده و مورد اعتبارسنجی خبرگان و کارشناسان نیز قرار گرفته است.

۱- این حوزه‌ها عبارتند از: «قرآن و عربی»، «حکمت و معارف اسلامی»، «زبان و ادبیات فارسی»، «فرهنگ و هنر»، «سلامت و تربیت بدنی»، «کار و فناوری»، «علوم انسانی و مطالعات اجتماعی»، «ریاضیات»، «علوم تجربی»، «زبان‌های خارجی»، «آداب و مهارت‌های زندگی و بنیان خانواده».

۲- ۱۱: فرایند تولید و اجرای برنامه‌های درسی و تربیتی:

۱۱-۴: تهیه راهنمای برنامه درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری (تعیین اهداف، استانداردهای محتوا، نتایج یادگیری و ...)

۵-۱۱: اعتباربخشی راهنمای برنامهٔ درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری

۱۱-۶: بررسی و تأیید راهنمای برنامهٔ درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

۳- برای اطلاع بیشتر درباره جایگاه راهنمای برنامه درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری در فرایند برنامه‌ریزی درسی و تولید بسته‌های تربیت و یادگیری، به سند سازمانی «طرحواره تکمیل فرایند برنامه‌ریزی درسی و تولید مواد و منابع آموزشی تربیتی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (برنامه درسی ملی تا سطح مدرسه)» مراجعه نمایید.

🚩فطرت‌گرایی توحیدی به عنوان رویکرد و جهت‌گیری کلی برنامه‌های درسی

بر اساس آن‌چه در سند برنامهٔ درسی ملی و دیگر اسناد فرادستی (به‌ویژه مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش) آمده، رویکرد برنامه‌های درسی و تربیتی «فطرت‌گرایی توحیدی» است.^۱ در تبیین این رویکرد و چگونگی اثرگذاری آن بر برنامه‌های درسی تربیتی می‌توان گفت که مفطور بودن انسان‌ها بر فطرت الهی یکی از مهم‌ترین آموزه‌های انسان‌شناختی اسلام است. بر پایه این آموزه، هر فرد از بدو خلقت خویش، از سرمایه‌های بینشی ادراکی (شامل تعقّل و ابزارهای ادراکی در خدمت آن، همچنین برخی شناخت‌های وجدانی و ضروری) و گرایشی انگیزشی (همانند گرایش و میل به کمال، حقیقت و راستی، زیبایی و ...) برخوردار است و این مهم‌ترین دستمایهٔ حرکت، رشد و هدایت او در مسیر صلاح و رستگاری است. بر این اساس، نظام تربیتی در کلیت خود، برنامه‌های درسی تربیتی به صورت خاص، باید طوری طراحی شوند که با در نظر گرفتن این سرمایه، به شکوفا شدن هرچه بیشتر آن مدد رسانند. اتخاذ فطرت‌گرایی توحیدی به مثابهٔ رویکرد و جهت‌گیری کلی حاکم بر برنامه‌های درسی تربیتی در جمهوری اسلامی ایران، دستِ کم دربردارندهٔ دو دلالت است:

دلالت اول: کودکان ظرف‌هایی توخالی یا خمیره‌هایی بدون شکل و تعیّن و منفعل نیستند که صرفاً پذیرای اموری باشند که به آنها داده می‌شود، بلکه آنها بر حسب خلقت خود، از داشته‌هایی برخوردارند که با اتکا به آنها با جهان پیرامون خود روبه‌رو می‌شوند و به تدریج، خود و حقایق و واقعیت‌های عالم را می‌یابند. در برنامه‌ریزی تربیتی برای چنین موجودی، القای از بیرون به مثابهٔ یک رویکرد، انتخابی نامناسب است، زیرا این امر با ساختار وجودی او سازگاری ندارد و در نتیجه اثرگذاری مورد نظر را نیز نخواهد داشت. در عوض، برنامه‌ریزی‌ها باید به‌گونه‌ای باشد که کودکان بتوانند از درون خویش (= با اتکا به داشته‌های فطری خود) با عالم مواجه شوند و حقایق آن را به تدریج دریابند تا بتوانند ساختار ادراکات، تمایلات، صفات و ویژگی‌های شخصیتی هویتی خود را متناسب با این داشته‌ها و حقایق یافته شده و با اتکا بر آنها شکل دهند.^۲ این تبیین، در تعیین رویکرد برنامه‌های درسی در یادگیری و تدریس و چگونگی سازماندهی محتوا اثرگذار خواهد بود و این اثرگذاری، در «رویکردها

۱- برنامه درسی ملی، فصل ۴ (رویکرد و جهت‌گیری کلی)، ص ۱۱.

۲- این نگاه به رغم برخی شباهت‌ها با رویکرد سازنده‌گرایی (Constructivism)، نباید به آن معنا تحویل شود، زیرا در برخی مبانی و ابعاد با آن رویکرد تفاوت دارد. یک تفاوت آن است که در اینجا، کودک از داشته‌هایی اولیه برخوردار است که از همان ابتدا، سمت و سوی خاصی به فعال بودن او می‌دهند. دیگر تفاوت بنیادی آن است که رویکرد سازنده‌گرا مبتنی بر مبانی معرفت‌شناختی مشخصی است که اساساً دانش را ساختنی می‌داند، حال آن‌که در مبنای معرفت‌شناختی فطرت‌گرایی توحیدی، دانش اساساً یافتنی است و عمیق شدن درک شخص از این امر یافتنی، در گروی نقش‌آفرینی فعال و همه‌جانبه او در فرایند ادراک (که نوعی سیر برای نیل و رسیدن است) می‌باشد. پس می‌توان گفت هرچند یادگیرنده، دریافت‌کننده منفعل دانش نیست، ولی سازنده آن هم نیست، بلکه یک یابنده فعال است.همچنین، یادآوری این نکته نیز ضروری است که اتخاذ این رویکرد، با این مطلب منافات ندارد که آموزش بعضی موضوعات، خصوصاً در برخی دوره‌های سنی خاص، به صورت مستقیم و القایی یا تلقینی باشند.

رویکرد و منطق

و راهبردهای تربیت و یادگیری» و نیز «رویکرد سازماندهی عنوان درسی» از راهنمای تفصیلی عناوین درسی، بازتاب می‌یابد. به علاوه، این تلقی از انسان و چگونگی رشد وی در تعامل با جهان بیرون از خود، بخش مهمی از ایده بنیادین «هویت دوره‌های تحصیلی» و چگونگی تطوّر آن از دوره اول ابتدایی تا دوره دوم متوسطه را شکل داده است.

دلالت دوم: مراقبت از داشته‌های فطری و رشد و پرورش صحیح و شایسته از اهداف برنامه درسی است. این مراقبت و پرورش، در گروی جلوگیری از به انحراف رفتن داشته‌ها و یا پوشانده شدن آنها توسط تمایلات ناشایست و ادراکات نادرست است. معمولاً گرایش‌ها و یا بینش‌های فطری هنگامی دستخوش تحریف و انحراف می‌شوند که انسان‌ها در تشخیص مصادیق صحیح و اصیل آنها به بیراهه روند. زنده نگه داشتن این داشته‌ها و تقویت آنها در دانش‌آموزان نیازمند درک برخی مفاهیم، مهارت‌ها و به‌ویژه نگرش‌های حوزه‌های تربیت و یادگیری است؛ به علاوه بخش قابل توجهی از «چارچوب شایستگی‌های پایه و عمومی» به هدف مراقبت و تقویت این سرمایه‌های فطری و یا مبتنی بر دارایی‌ها و نگرش‌های فطری دانش‌آموزان تدوین شده که از مهم‌ترین آنها می‌توان به خرده شایستگی‌هایی چون هویت دینی-معنوی، حقیقت‌جویی، جستجوگری و اکتشاف، تمرکز و بینش، تحلیل، استدلال و سنجش‌گری، اخلاق و آداب ارتباطی، تعهد و مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی، خودآگاهی و خودباوری و خویش‌بانی و خویش‌داری اشاره کرد.

بر این اساس، در نظر گرفتن فطرت‌گرایی توحیدی به عنوان رویکرد و جهت‌گیری کلان حاکم بر برنامه‌های درسی به این معنا نیست که این جهت‌گیری تنها در راهنمای برنامه درسی حوزه‌های یادگیری بازتاب می‌یابد، بلکه دیگر مراحل و ابعاد برنامه‌های درسی تربیتی همچون هویت دوره‌های تحصیلی و یا چگونگی ساماندهی محتوا نیز از این رویکرد متأثر خواهند شد.

باری، جاری شدن فطرت‌گرایی توحیدی در برنامه‌های درسی، امری ذو مراتب است؛ یعنی به هر میزان که معانی و دلالت‌های پیش‌گفته در برنامه‌های درسی، فرصت‌ها و موقعیت‌های تربیتی یادگیری و مواد و منابع آموزشی و تربیتی جریان یابد، زمینه‌سازی مناسب‌تری برای «شکوفایی فطرت الهی دانش‌آموزان از طریق درک و اصلاح مداوم موقعیت آنان به منظور دستیابی به مراتبی از حیات طیبه»^۱ صورت گرفته است.

«سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی»

۱- برنامه درسی ملی، فصل ۴ (رویکرد و جهت‌گیری کلی)، ص ۱۱.

رویکرد

رویکرد اصلی حاکم بر برنامهٔ درسی زبان و ادبیات فارسی، رویکرد «فطرت‌گرایی توحیدی» است. هدف از انتخاب این رویکرد، زمینه‌سازی برای شکوفایی فطرت الهی دانش‌آموزان از طریق درک و اصلاح مداوم موقعیت آنان، به‌منظور دستیابی به مراتبی از حیات طیبه است. از آنجا که پروردگار متعال، زبان را دریچه‌ای برای شکوفایی فطرت و ابعاد مختلف آن یعنی کمال‌طلبی، زیبایی‌دوستی و خداجویی قرار داده است، انسان می‌تواند از این طریق پیوسته نسبت به شناخت خود، خلق، خلقت و خالق گام‌های اساسی بردارد. بنابراین زبان و ادبیات فارسی که امکان شناخت، کسب مهارت و تحکیم نظام نگرشی و ارزشی را برای سخن‌گویان این زبان فراهم می‌کند، می‌تواند محملی برای برقراری ارتباط با خالق هستی، جهان‌آفرینش، مخلوقات الهی و خویشتن خویش و درک و آفرینش زیبایی‌ها باشد.

باعنایت به رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی برنامهٔ درسی ملی، رویکرد آموزش زبان و ادبیات فارسی «ارتباطی- فرهنگی» است و بر انتقال ارزش‌های فرهنگ اسلامی-ایرانی تأکید دارد. از آنجا که زبان در بستر ارتباطات روزمرهٔ طبیعی بیشتر و بهتر آموخته می‌شود، لذا قانونمندی‌های زبانی شامل تلفظ واژه‌ها، ساخت واژه‌ها و ساخت دستوری آنها، از طریق کسب تجربیات واقعی و وابسته به موقعیت‌های فرهنگی دانش‌آموزان صورت می‌گیرد. این امر به خصوص در سال‌های اولیهٔ مدرسه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بدیهی است که در سازماندهی محتوا در دورهٔ ابتدایی، بیشتر کارکرد ارتباطی زبان مورد توجه قرار می‌گیرد و کارکرد ادبی و هنری زبان صرفاً با هدف لذت بردن از زبان دنبال می‌شود و در درجهٔ دوم اهمیت است. اما در دوره‌های تحصیلی بالاتر، توجه به ادبیات و کارکرد هنری زبان با هدف انتقال ارزش‌های فرهنگی، رشد و تقویت توانمندی‌های هنری دانش‌آموزان با تأکید بر کسب هویت ملی صورت می‌گیرد تا مجموعه تجربیات ارائه شده در قالب‌های گوناگون زبان و ادبیات فارسی، زمینهٔ دستیابی دانش‌آموزان را به فهم زبان، عوامل هنری و زیبایی‌شناسی ادبی فراهم کرده و آنان را پایبند به ارزش‌های ملی و دینی، متخلّق به آداب و اخلاق انسانی و اسلامی و توانمند در حفظ فرهنگ و تمدن اسلامی-ایرانی پرورش دهد.

قلمرو حوزه

حوزهٔ زبان و ادبیات فارسی شامل دو بخش «زبان» و «ادبیات» است. «زبان» فرایندی است که از درک و دریافت سخن آغاز می‌شود و به تولید کلام معنادار می‌انجامد. «ادبیات» تولیدی چند سطحی است که واج، واژه، معنا و نحو، سطح و جنبهٔ هنری زبان را نیز شامل می‌شود. به عبارتی کارکرد هنری زبان در قالب ادبیات ظاهر می‌شود.

آموزش زبان و ادبیات فارسی با شایستگی‌هایی چون «هویت اسلامی-ایرانی»، «تفکر و تعقل»، «ارتباط مسئولانه و مؤثر» و «خویشتن‌سازی» ارتباط محکمی دارد. چهار مهارت زبانی گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن نیز از طریق رمزگشایی و رمزگذاری نمادهای آوایی (شنیداری) و خطی (دیداری) با خرده‌شایستگی‌های «برقراری و حفظ ارتباط»، «اخلاق و آداب ارتباطی»، «تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی» و «سواد ارتباط رسانه‌ای»، از شایستگی «ارتباط مسئولانه و مؤثر»، مرتبط است؛ همچنین با خرده‌شایستگی «خودآگاهی و خودباوری» و «خودیادگیری»، از شایستگی «خویشتن‌سازی» نیز ارتباط دارد.

مهارت‌های فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل) - به عنوان محدودهٔ دیگری از قلمرو این حوزه - و چگونگی کاربست آنها نیز بر خرده‌شایستگی‌های «تمرکز و بینش»، «تحلیل، استدلال و سنجش‌گری» و «خلاقیت و ابداع»، از شایستگی «تفکر و تعقل» تأکید دارد.

آثار ادبی فارسی کهن و معاصر و عناصر هنری و زیبایی‌شناختی آنها، همچنین باورهای فرهنگی، ساختار زبانی و پیکرهٔ نظام‌مند و عناصر سازه‌ای و عوامل هنری و زیبایی‌آفرین آن و ارزش‌ها و نگرش‌ها نیز ابعاد و جنبه‌های دیگر قلمرو حوزه زبان و ادبیات فارسی هستند که خرده‌شایستگی‌های متعددی مانند «هویت قومی-ملی-انقلابی» و به ویژه «حفظ و پاسداشت زبان و فرهنگ فارسی» را، از شایستگی «هویت اسلامی-ایرانی»، پوشش می‌دهند.

ضرورت و کارکرد

بنابر اصل پانزدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران، فارسی است. زبان و ادبیات فارسی، رمز هویت ملی و سبب پیوستگی و وحدت همهٔ اقوام ایرانی و گنجینهٔ گران‌ارجی است که گذشته را به حال و آینده پیوند می‌دهد و سبب اعتلای رشد فرهنگی و اجتماعی مردم میهن ماست. در این حوزه دانش‌آموزان با پیکرهٔ نظام‌مند و عناصر سازه‌ای زبان به گونه‌ای روشمند و علمی آشنا می‌شوند و توانایی خلق و نگارش و آفرینش را کسب می‌کنند.

اهداف

بنیاد ارتباط انسان با دیگران بر زبان است. آموزش زبان بستر مناسبی را برای پرورش مهارت‌ها و ارزش‌های اخلاقی دانش‌آموزان در قالب‌های متنوع زبان و ادبیات به‌صورت شفاهی، دیداری و نوشتاری و برای مقاصد و مخاطبان گوناگون، فراهم می‌کند؛ این امر شامل یادگیری زبان، یادگیری از طریق زبان و یادگیری دربارهٔ زبان است. بیشترین فعالیت روزمرهٔ ما هنگام گفت و گو با دیگران و استفاده از رسانه‌ها توسط زبان شکل می‌گیرد. زبان دو کارکرد اصلی دارد:

۱- ابزاری برای ارتباط در مراودات اجتماعی؛

۲- ابزاری برای ایجاد زیبایی هنری، که همان ادبیات است.

از زبان برای هدف‌های گوناگون استفاده می‌شود، از جمله برای برآوردن نیازهای روزمره، تأثیرگذاری بر افکار و رفتار دیگران، ایجاد تفاهم در روابط اجتماعی، بیان عقاید شخصی، دریافت ایده‌ها و افکار، بیان تخیلات و بدیعه‌گویی و دادن اطلاعات در زمینه‌های گوناگون، دریافت و تحلیل انواع پیام کلامی (مکتوب و غیر مکتوب) و یا غیرکلامی، به منظور کشف معنا و ارائهٔ بازخورد مناسب، سازماندهی و ابراز خواسته‌ها و احساسات و ایده‌های خود به‌صورت واضح، قانع‌کننده، محترمانه و متناسب با موقعیت، آموختن از دیگران و با دیگران، همدلی، مدارا و همزیستی با دیگران در عین تعهد به نظام ارزشی خود، استفاده صحیح از فناوری‌های ارتباطی و محصولات رسانه‌ای، تولید و به اشتراک‌گذاری صحیح و مسئولانهٔ محتوا، از شایستگی «ارتباط مسئولانه و مؤثر»، آشنایی با پیشینهٔ فرهنگی، حفظ آداب و رسوم قومی و محلی، احساس تعلق به وطن و ایجاد هویت ملی، حفظ و پاسداشت نمادها، شخصیت‌ها و میراث ملی، افتخار آگاهانه به ایرانی بودن خود و دستاوردهای تاریخ و تمدن ایرانی - اسلامی و انقلاب اسلامی و دفاع از آنها، علاقه‌مندی و امیدواری واقع‌بینانه نسبت به پیشرفت کشور و آیندهٔ آن، از شایستگی هویت اسلامی - ایرانی، همچنین انجام تحقیق و کسب اطلاعات، پرسشگری، تجربه‌ورزی، توضیح ایده‌ها و اطلاعات، از شایستگی «تفکر و تعقل»، مشورت و بررسی گزینه‌های پیش رو و پیامدهای انتخاب خود، از شایستگی «خویش‌سازی».

زبان بستری برای تفکر است. پرورش مهارت‌های زبانی زمینهٔ درک مفاهیم در سایر متون و موضوعات درسی را فراهم می‌سازد و به رشد مهارت‌های اجتماعی، شخصی، ذهنی، ارتباطی، فرهنگی، مطالعه و پژوهش و ارزش‌های اخلاقی کمک می‌کند. از این رو ساماندهی بهینهٔ برنامهٔ درسی و تولید بسته‌های تربیت و یادگیری در تمامی دوره‌های تحصیلی و در پی آن تدوین یک برنامهٔ راهبردی و جامع برای حوزهٔ زبان و ادبیات فارسی را ضروری می‌نماید

دورهٔ اول ابتدایی	دورهٔ دوم ابتدایی	دورهٔ اول متوسطه	دورهٔ دوم متوسطه
در گفت‌وگوها شرکت می‌کند، بر پیام مخاطبان توجه و تمرکز دارد و مرتبط با موضوع و متناسب با موقعیت، گفت‌وگو می‌کند.	در گفت‌وگوها نظر شخصی خود را دربارهٔ موضوعات مختلف بیان می‌کند.	در موقعیت‌های مختلف به‌صورت هدفمند در بحث‌ها مشارکت می‌کند و نسبت به بسط و گسترش موضوع، حساسیت نشان می‌دهد و اعلام نظر می‌کند.	در سازماندهی، طرح‌ریزی و ادامهٔ گفت‌وگو در انواع موقعیت‌های رسمی و غیررسمی، نقش‌های گوناگون می‌پذیرد.
متون ساده را با لحن مناسب و سرعت و دقت می‌خواند، اطلاعات صریح و ضمنی آنها را درمی‌یابد و نسبت به مطالعهٔ کتاب‌ها و مطالب خواندنی مشتاق است.	کتاب‌ها و متن‌های گوناگون را می‌خواند، متناسب با نوع متن، لحن خواندن خود را انتخاب می‌کند و روابط اجزای جمله، شخصیت‌ها، مضمون اصلی، جزئیات، توالی وقایع و رویدادها و روابط علی و معلولی را درمی‌یابد.	با استفاده از رسانه‌های متعدد کتاب می‌خواند، ساختارهای متنی متفاوت و شیوهٔ پروراندن موضوعات را تشخیص می‌دهد و سرعت خواندن را متناسب با هدف خود تغییر می‌دهد.	فکورانده و هدفمند از منابع اطلاع‌رسانی و فناوری استفاده می‌کند، با نگاه انتقادی نسبت به انواع متون، عناصر سازه‌ای، روابط بین متنی و درون متنی و ویژگی‌های ساختاری، زبانی و فکری آنها را کشف و تحلیل می‌کند.
رویدادهای اطراف، نظرات و افکار خود را همراه با جزئیات، به صورت خوانا و صحیح می‌نویسد.	با اصول سادهٔ درست‌نویسی آشنا می‌شود و با توجه به‌الگوی خط تحریری، متن‌های ساده و منسجم را با ساختار مناسب می‌نویسد.	با استفاده از فناوری‌های در دسترس، انواع بندهای دارای یک فکر و نظر اصلی را می‌نویسد و در متن‌های چندبندی ارتباط موضوعی درون و برون بندی را رعایت می‌کند.	با شناخت مهارت‌های درست‌نویسی زبان معیار و محاوره و با توجه به مخاطب و هدف خود، در بسترهای نوشتاری روزآمد، قالب مناسبی برای نوشتهٔ خود برمی‌گزیند.

اهداف کلی حوزه

ردیف	اهداف کلی
۱	کاربست مهارت‌های زبانی (گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن) و مهارت‌های فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل) در ارتباطات فردی و اجتماعی
۲	آشنایی با ابعاد زیبایی‌شناسی ادبیات و پرورش ذوق آفرینش‌گری و قریحهٔ ادبی
۳	درک نقش و اهمیت زبان، ادبیات و فرهنگ در رشد و تعالی فردی و اجتماعی انسان و لزوم پاسداشت زبان و ادبیات فارسی به عنوان زیرساخت هویت ایرانی-اسلامی

اهداف دوره‌های تحصیلی

- ۱- کاربرست مهارت‌های زبانی (گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن) و مهارت‌های فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل) در ارتباطات فردی و اجتماعی.

دورهٔ اول ابتدایی	دورهٔ دوم ابتدایی	دورهٔ اول متوسطه	دورهٔ دوم متوسطه
دریافت‌ها و احساسات حاصل از دیده‌ها و شنیده‌های خود از جهان پیرامون را روایت می‌کند و داستانی کوتاه می‌نویسد.	مهارت‌های اولیهٔ مرتبط با «تخیل شاعرانه» و «قصه‌گویی» خود را با بهره‌گیری از «دانش‌های ادبی» پرورش می‌دهد و با به دست آوردن توانمندی‌های مقدماتی و با ایده گرفتن از آثار ادبی مناسب، خلافانه می‌نویسد.	ذوق ادبی خود را با بهره‌گیری از دانش‌ها و مهارت‌های ادبی پرورش می‌دهد و از آنها برای تأثیرگذاری بر دیگران و ارائهٔ ایده‌ها و افکار خود در یکی از گونه‌های ادبی استفاده می‌کند.	با استفاده از قدرت تخیل و ایده‌پردازی و با بهره‌گیری از دانش‌ها و مهارت‌های ادبی، اثری خلق می‌کند و ابعاد زیبایی‌شناختی آن را توصیف می‌کند.

دورهٔ اول ابتدایی	دورهٔ دوم ابتدایی	دورهٔ اول متوسطه	دورهٔ دوم متوسطه
جملات گفتاری را در فرایندی از توالی و پیوستگی منطقی گوش می‌دهد و اطلاعات صریح و ضمنی آنها را درک و بیان می‌کند.	در موقعیت‌های مختلف زندگی روزمره، با دقت به گفته‌های دیگران گوش می‌دهد و اطلاعات صریح و ضمنی سخن آنها را درک، یادآوری و بیان می‌کند.	پیام‌های کلامی و غیرکلامی، اهداف و دیدگاه‌های گوینده را درک و تفسیر می‌کند. اطلاعات را با توجه به اعتبار آنها و عواملی مانند سوگیری نقد و تحلیل می‌کند.	ماهرانه گوش می‌کند، سخنان احساسی را از سخنان متقاعدکننده تشخیص می‌دهد و اطلاعات را با توجه به اعتبار آنها و عواملی مانند سوگیری نقد و تحلیل می‌کند.

۳-درک نقش و اهمیت زبان، ادبیات و فرهنگ در رشد و تعالی فردی و اجتماعی انسان و لزوم پاسداشت زبان و ادبیات فارسی به عنوان زیرساخت هویت ایرانی -اسلامی

دورهٔ اول ابتدایی	دورهٔ دوم ابتدایی	دورهٔ اول متوسطه	دورهٔ دوم متوسطه
عناصر سازنده و مفاهیم سادهٔ داستان، شعر، فیلم یا حکایت و زیبایی‌های آنها را روایت می‌کند.	اهمیت مطالعهٔ آثار شاخص ادبی در ارتقای کیفیت زندگی فردی و اجتماعی را درک و توصیف می‌کند، از این ظرفیت برای بیان ایده‌ها و افکار خود بهره می‌برد و در رابطه با مفاهیم و زیبایی‌های آن آثار، با دیگران گفت‌وگو می‌کند.	در زندگی با ادبیات، ارتباط مداوم پیدا می‌کند و با درک و تحلیل انواع متون، آنها را برای ابراز ایده‌ها و افکار خود در موقعیت‌های مختلف به کار می‌برد و تأثیر بهره‌گیری از آثار ادبی را در بهبود کیفیت زندگی خود، ارزیابی و توصیف می‌کند.	با گزینش نقادانه آثار ادبی، علمی، فرهنگی و ... در تبیین آموزه‌های دینی، اجتماعی و فرهنگی، آنها را بر مبنای اصول ادبی و ارزشی مورد تحلیل، نقد و ارزیابی قرار می‌دهد و تأثیر آنها را بر جامعه و رشد مهارت‌های خودارزیابی می‌کند.
	با درک جایگاه زبان و ادبیات فارسی به عنوان یکی از گنجینه‌های ملی، احساس تعلق خاطر خود نسبت به آن را بیان می‌کند.	خطرات و آسیب‌های ناشی از فرسایش زبان فارسی و تضعیف آن را می‌شناسد و ملزومات حفاظت از زبان فارسی را در ارزیابی متون به کار می‌گیرد.	با شناخت مسئولیت خود در پاسداشت زبان و ادبیات فارسی به عنوان رمز هویت ملی، روش‌هایی را برای صیانت و ترویج آن در سطح محلی، ملی و بین‌المللی پیشنهاد می‌کند.
با شناخت عناصر سازندهٔ فرهنگ ایران، دربارهٔ زبان فارسی، وطن و نمادهای آن گفت‌وگو می‌کند و نسبت به تقویت هویت قومی - ملی و انقلابی خود علاقه نشان می‌دهد.	با شناخت پیشینهٔ فرهنگی و ادبی، عقاید و احساس تعلق خود را نسبت به فرهنگ و تمدن ایرانی -اسلامی بیان می‌کند.	با شناخت و بررسی ابعاد هویت ملی (زبان و ادبیات فارسی، فرهنگ، آداب و رسوم و...)، تأثیر آن را بر خویش توصیف می‌کند و عملکرد خود را در راستای حفظ و ارتقای آن مورد بررسی قرار می‌دهد.	با انتخاب و مطالعهٔ آثار مفاخر ایران و جهان، آنها را بر اساس اصول ارزشی و زبان معیار تحلیل و نقد می‌کند و در جهت ترویج و معرفی این آثار می‌کوشد.

محتوا

محتوای دورهٔ اول ابتدایی

فرهنگی سواد	هنر ایرانی	هنر نقاشی هنر خوشنویسی	سواد ادبی	زبانی سواد	ایده‌های کلیدی
مفاهیم اساسی	نظام زبانی	نظام آوایی – واجی	نظام صرفی	نظام نحوی	نظام معناشناسی و کاربردشناسی
مهارت‌های اساسی	هنرهای زبانی	اصول زیبایی‌شناسی	گروه‌های ادبی	مهارت‌های زبانی	مهارت‌های فرازبانی
خرده مهارت‌ها	گوش‌دادن (تمرکز شنیداری، تحمل شنیداری، پردازش شنیداری، درک شنیداری اطلاعات صریح و ضمنی، گوش‌دادن هدفمند، گوش‌دادن تفسیری)	سخن گفتن (اصول گفت‌وگو، مهارت‌های سخن گفتن)	خواندن (نویسه – واج آگاهی، نوشتن (واژه‌نویسی، خوانا نویسی، جمله‌نویسی، بندنویسی، متن‌نویسی)	تفکر و استدلال	خلق متون ادبی ساده
ارزش‌های اساسی	ارتباط مسئولانه و مؤثر	ذوق و پسند ادبی و هنری	افتخار به هویت ایرانی – اسلامی	افتخار به مفاخر فرهنگ ایرانی – اسلامی	الگوگیری از مفاخر فرهنگ ایران و اسلام
خرده ارزش‌ها	رعایت اخلاق و آداب ارتباطی (نوجه و تمرکز بر پیام مخاطب، رعایت ارتباط موضوع با مخاطب (به‌جاگویی، شمرده‌گویی)	همکاری	مسئولیت‌پذیری	افتخار به آداب و رسوم ملی و دینی	همدلی با فرهنگ ایرانی – اسلامی

غیر قابل استناد

محتوا

نمای کلی محتوای حوزهٔ زبان و ادبیات فارسی

ایده‌های کلیدی	مفاهیم اساسی	مهارت‌های اساسی	ارزش‌های اساسی
سواد زبانی	نظام زبانی (نظام آوایی – واجی، نظام صرفی، نظام نحوی، نظام معناشناسی و کاربردشناسی)	مهارت‌های زبانی (گوش‌دادن، سخن گفتن، خواندن، نوشتن)	ارتباط مسئولانه و مؤثر ذوق و پسند ادبی و هنری تأثیرگذاری فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی
سواد ادبی	هنجارها و دانش‌های ادبی (اصول زیبایی‌شناسی، گونه‌های ادبی) کارکردهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی زبان و ادبیات فارسی	آفرینش‌گری کارآفرینی تقویت هویت قومی – ملی – انقلابی کاربست هنر در زندگی فهم ادبی و هنری برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری سواد ارتباط رسانه‌ای کارگروهی	افتخار به هویت ایرانی – اسلامی الگوگیری از مفاخر فرهنگ ایران و جهان حقیقت‌جویی خویش‌تن‌سازی
سواد فرهنگی	باورها، ارزش‌ها و نگرش‌ها		
	عناصر سازندهٔ فرهنگ و تمدن ایرانی – اسلامی		
	مفاخر فرهنگ و ادب ایران و جهان		
	هنر ایرانی		

غیر قابل استناد

محتوای دورهٔ اول متوسطه

خبرده ارزش ها	ارزش های اساسی	خبرده مهارت ها	مهارت های اساسی	خبرده مفاهیم	مفاهیم اساسی	ابده های کلیدی
رعایت اخلاق و آداب ارتباطی (توجه و تمرکز بر پیام مخاطب، رعایت ارتباط موضوع با مطالب، رعایت اختصار و پرهیز از اطایب، رعایت وضوح و شفافیت در گفتار و پرهیز از ابهام) همکاری تمهد ومسئولیت‌پذیری فردی واجتماعی درونی شدن ارزش های فطری و اخلاقی افتخار به آداب و رسوم ملی و دینی احترام به فرهنگ‌های‌بومی همدلی با فرهنگ ایرانی -اسلامی افتخار به شخصیت‌های برجستهٔ علمی، فرهنگی وادبی الگو گیری از شخصیت‌های برجستهٔ دینی، علمی و ادبی در زندگی فردی و اجتماعی علاقه‌مندی به کتاب و کتابخوانی خودآگاهی و خودباوری	ارتباط مسئولانه و مؤثر ذوق و پستند ادبی و هنری تأثیر گذاری فرهنگی و اجتماعی افتخار به هویت ایرانی - اسلامی افتخار به مفاخر فرهنگ ایرانی - اسلامی الگو گیری از مفاخر فرهنگ ایران و جهان افتخار به هنر ایرانی حقیقت جویی خویشتن سازی	گوش دادن (تمرکز شنیداری، درک شنیداری اطلاعات صریح و غیر صریح، گوش دادن هدفمند، گوش دادن تفسیری) سخن گفتن (اصول گفت و گو، مهارت‌های سخن گفتن) خواندن (پرداش دیداری، نوشته آگاهی، روان خوانی،خواندند با لحن مناسب،دستور آگاهی،درک متن، مطالعهٔ نظام‌مند) نوشتن (واژه نویسی، متن نویسی) تفکر، تحلیل، استدلال و سنخ‌شگری موزون نویسی مهارت‌های ادبی خلاق متون ادبی نقش آفرینی در مناسبت‌های ملی و دینی فهم بصری و شنیداری برقراری و حفظ ارتباط	مهارت‌های زبانی مهارت‌های فرا زبانی آفرینش گری تقویت هویت قومی - ملی -انقلابی فهم ادبی و هنری برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری سواد ارتباط رسانه‌ای کار گروهی	نظام صرفی (ساخت واژه) نظام نحوی (ساخت جمله و اجزای آن) نظام معنائشناسی و کاربردشناسی (روابط معنایی، ابزارهای انسجام متن و ...) لحن و آهنگ شعر قالب ها و گونه های مختلف ادبی آرایه‌های ادبی فنون داستان نویسی و شاعری نمایش نامنویسی مفاهیم اعتقادی، عبادی و اخلاقی مناسبت‌های ملی و مذهبی زبان، زبان رسمی، گرایش و لهجهٔ محلی جلوه‌های فرهنگی مفاخر فرهنگ و ادب ایران و جهان مفاخر فرهنگ و ادب ایران و جهان هنرهای نمایشی هنر نگارگری هنر موسیقی	نظام زبانی	زبان
						سواد ادبی
						فرهنگی
						سواد فرهنگی

محتوای دورهٔ دوم ابتدایی

خبرده ارزش ها	ارزش های اساسی	خبرده مهارت ها	مهارت های اساسی	خبرده مفاهیم	مفاهیم اساسی	ابده های کلیدی
رعایت اخلاق و آداب ارتباطی (توجه و تمرکز بر پیام مخاطب، رعایت ارتباط موضوع با مطالب، رعایت اختصار و پرهیز از اطایب) همکاری تمهد ومسئولیت‌پذیری فردی واجتماعی درونی شدن ارزش های فطری و اخلاقی افتخار به آداب و رسوم ملی و دینی احترام به فرهنگ‌های‌بومی همدلی با فرهنگ ایرانی -اسلامی افتخار به شخصیت‌های برجستهٔ علمی، فرهنگی وادبی الگو گیری از شخصیت‌های برجستهٔ دینی، علمی و ادبی در زندگی فردی علاقه‌مندی به کتاب و کتابخوانی خودآگاهی و خودباوری	ارتباط مسئولانه و مؤثر ذوق و پستند ادبی و هنری تأثیر گذاری فرهنگی و اجتماعی افتخار به هویت ایرانی - اسلامی افتخار به مفاخر فرهنگ ایرانی - اسلامی الگو گیری از مفاخر فرهنگ ایران و جهان افتخار به هنر ایرانی حقیقت جویی خویشتن سازی	گوش دادن (تمرکز شنیداری، درک شنیداری اطلاعات صریح و غیر صریح، گوش دادن هدفمند، گوش دادن تفسیری) سخن گفتن (اصول گفت و گو، مهارت‌های سخن گفتن) خواندن (پرداش دیداری، نوشته آگاهی، روان خوانی، خواندن با لحن مناسب، دستور آگاهی،درک متن،مطالعهٔ نظام‌مند) نوشتن (علامت نویسی، واژه نویسی، خوانا نویسی، جمله نویسی، متن نویسی) تفکر، تحلیل و استدلال موزون نویسی مهارت‌های ادبی خلق متون ادبی الگو گیری از نویسندگان بزرگ در نوشتن پذیرش مسئولیت در مناسبت‌های ملی و دینی تصویر نویسی خوشنویسی فهم تصویری فهم موسیقایی برقراری و حفظ ارتباط	مهارت‌های زبانی مهارت‌های فرا زبانی آفرینش گری تقویت هویت قومی - ملی -انقلابی کاربست هنر در زندگی فهم ادبی و هنری تصمیم‌گیری سواد ارتباط رسانه کار گروهی	نظام صرفی (ساخت واژه) نظام نحوی (ساخت جمله و اجزای آن) نظام معنائشناسی و کاربردشناسی (روابط معنایی، ابزارهای انسجام متن و ...) لحن و آهنگ شعر قالب ها و گونه های مختلف ادبی آرایه‌های ادبی فنون داستان نویسی و شاعری مفاهیم اعتقادی، عبادی و اخلاقی مناسبت‌های ملی و مذهبی زبان، زبان رسمی، گرایش و لهجهٔ محلی جلوه‌های فرهنگی مفاخر فرهنگ و ادب ایران و جهان مفاخر فرهنگ و ادب ایران و جهان هنرهای نمایشی هنر نگارگری هنر موسیقی	نظام زبانی	زبان
						سواد ادبی
						فرهنگی
						سواد فرهنگی

غیر قابل استناد

غیر قابل استناد

محتوای دوره دوم متوسطه

ایده‌های کلیدی	مفاهیم اساسی	خرده مفاهیم	مهارت‌های اساسی	خرده مهارت‌ها	ارزش‌های اساسی	خرده ارزش‌ها
سواد زبانی	نظام زبانی	نظام صرفی (ساخت واژه)		گوش دادن (تمرکز شنیداری، درک شنیداری، اطلاعات صریح و غیر صریح، گوش دادن هدفمند، گوش دادن تفسیری، گوش دادن انتقادی) سخن گفتن (اصول گفت‌وگو، مهارت‌های سخن گفتن) خواندن (پردازش دیداری، نوشته آگاهی، روان خوانی، خواندن با لحن مناسب، دستور آگاهی، درک متن، مطالعه نظام‌مند) نوشتن (واژه‌نویسی، متن‌نویسی) تفکر، تحلیل، استدلال و سنجشگری موزون نویسی مهارت‌های ادبی خلق متن ادبی نقش آفرینی در مناسبت‌های ملی و دینی فهم بصری و شنیداری برقراری و حفظ ارتباط	ارتباط مسئولانه و مؤثر ذوق و پسند ادبی و هنری تأثیرگذاری فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی افتخار به هویت ایرانی - اسلامی افتخار به مفاخر فرهنگ ایرانی - اسلامی الگوگیری از مفاخر فرهنگ ایران و جهان افتخار به هنر ایرانی حقیقت جویی خویش‌شناسی	رعایت اخلاق و آداب ارتباطی (توجه و تمرکز بر پیام مخاطب، رعایت ارتباط موضوع با مطالب، رعایت اختصار و پرهیز از اطناب، رعایت وضوح و شفافیت در گفتار و پرهیز از ابهام، انتقال پیام براساس مستندات) همکاری تعهد و مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی درونی شدن ارزش‌های فطری و اخلاقی افتخار به آداب و رسوم ملی و دینی احترام به فرهنگ‌های بومی همدلی با فرهنگ ایرانی - اسلامی افتخار به شخصیت‌های برجسته علمی، فرهنگی و ادبی الگوگیری از شخصیت‌های برجسته دینی، علمی و ادبی در زندگی فردی و اجتماعی علاقه‌مندی به کتاب و کتابخوانی خودآگاهی و خودباوری
		نظام نحوی (ساخت جمله و اجزای آن)				
		نظام معناشناسی و کاربردشناسی (روابط معنایی، ابزارهای انسجام متن و ...)				
		لحن و آهنگ شعر				
سواد ادبی	هنجارها و دانش‌های ادبی	قالب‌ها و گونه‌های مختلف ادبی	مهارت‌های زبانی مهارت‌های فرازبانی آفرینش‌گری کارآفرینی تقویت هویت قومی - ملی - انقلابی فهم ادبی و هنری برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری سواد ارتباط رسانه‌ای کار گروهی			
		آرایه‌های ادبی				
		فنون تأثیرگذاری و دانش تحلیل متن ادبی				
		روزنامه‌نگاری، ویراستاری				
سواد فرهنگی	مفاخر فرهنگ و ادب ایران و جهان هنر ایرانی	مفاهیم اعتقادی، عبادی و اخلاقی				
		آموزه‌های معرفتی و عرفانی				
		مناسبت‌های ملی و مذهبی				
		زبان، زبان رسمی، گویش و لهجه محلی				
		چلوه‌های فرهنگی				
		مفاخر فرهنگ و ادب ایران				
		مفاخر فرهنگ و ادب جهان				
		هنرهای نمایشی				
		هنر نگارگری				
		هنر معماری				
هنر موسیقی						